

ΣΤΑ ΙΧΝΗ ΤΩΝ ΤΑΥΤΙΣΕΩΝ

Άννα Ποταμιάνου: *Les Enfants de la Folie* εκδ. Privat, Παρίσι, 1984.
(Η βία στις Ταυτίσεις)

Πρόκειται για συγκυρία όχι τυχαία ότι η Άννα Ποταμιάνου, ελληνίδα ψυχαναλύτρια,* έγραψε μια μελέτη για τις ταυτίσεις κι ακόμα ότι ένα κεφάλαιο του βιβλίου της έχει για τίτλο «στα ίχνη μιας πορείας». Υπενθυμίζω ότι η ίδια συγγραφέας μας έχει δώσει εκλεκτές σελίδες για την Προμήθεια και την Αισχυλική τραγωδία, όπως και για τη γλώσσα στην «στοματική» επιθυμία των Ελλήνων.

Η Α. Π. παραμένει ψυχαναλύτρια στους συλλογισμούς της όταν νομίμως (sic) εκμεταλλεύεται το χρυσορυχείο της αρχαίας Ελλάδας και ακόμη όταν φωτίζει, με τρόπο πολύ ενδιαφέροντα, μια περίοδο της ιστορίας η οποία, κατά τη γνώμη μου, έχει πολύ λίγο διερευνηθεί ψυχαναλυτικά. Εννοώ την ιστορία της ανατολικής αυτοκρατορίας, του λεγόμενου μετέπειτα Βυζαντίου, περίοδο που καλύπτει πάνω από το ήμισυ της μετά Χριστόν εποχής.

Κύριος άξων του έργου είναι η ταύτιση, μελετημένη από διάφορες απόψεις. Το πολυμερές όμως των απόψεων δεν αποπροσανατολίζει τον αναγνώστη, ο οποίος γρήγορα αντιλαμβάνεται ότι πρόκειται για ψυχαναλυτικές σκέψεις, γραμμένες από κάποιον που παραμένει «πεισματικά» ψυχαναλυτής στην προσωπική του ταυτότητα.

Η συγγραφέας σχολιάζει την εξεργασία της ταύτισης (πρωτογενούς και δευτερογενούς), αναφερόμενη στον Φρόυντ και τους επιγόνους του, για να προτείνει, στην αρχή ανεπαίσθητα, αλλά σύντομα με δυνατή σαφήνεια, τις απόψεις της: την βία που είναι η υποδομή κάθε ταυτισιακής εξεργασίας. «Όταν το Εγώ παίρνει την θέση του αντικειμένου, μια κάποια παραβίαση (βιαιότητα) ασκείται στα ψυχικά συστήματα (instances). Το εγώ περικλείνεται μέσα σε κινήσεις που δεν είναι απαλλαγμένες από βία... Από την βία της πρώτης ενορμητικής κίνησης, κάθε ταύτιση κρατά ένα αποτύπωμα...»

Η άποψη αυτή, συμφυής με τις ταυτίσεις όλης της κλίμακος της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, δεν αφήνει έξω τις μεταοιδιπόδειες ταυτίσεις διότι, όπως γράφει η Α. Π.: «το πρωτόγονο της βίας μετριάζεται (ασυπτωτικά δέβαια) στο τέλος της ψυχοσυναισθηματικής πορείας, αλλά μερικά ίχνη της αναδύονται τόσο

στα μεθύστερα διώματα, όσο και κατά την ανέλιξη της ψυχαναλυτικής θεραπείας».

Η συγγραφέας μας κάνει προσεκτικούς όσον αφορά στις αλλαγές των επενδύσεων των εξωτερικών αντικειμένων, όπως και στις βαθιές και αναγκαίες μεταλλαγές που υφίσταται το Εγώ για να μπορέσει να αφομοιώσει τις ποιότητες του (εξωτερικού) αντικειμένου, αφού περάσει από την «εξεργασία του πένθους». Εξ άλλου μέσω των ταυτίσεων έχουμε να κάνουμε και με τα αποτελέσματα των κατοπτρικών πρωτογενών διωμάτων που συνιστούν το πυρηνικό Εγώ (το je του J. Lacan).

Οι σκέψεις γύρω από την ταύτιση και τη βία (υπότιτλος του βιβλίου είναι «Βία στις ταυτίσεις») μας οδηγεί στο να επισημάνουμε μια διαφοροποίηση της σκέψης της Α. Π. από την θεμελιακή βία (violence fondamentale) του J. Bergeret του οποίου το βιβλίο¹ βγήκε τον ίδιο χρόνο που κυκλοφόρησε το «Enfants de la folie».

Για τον J. Bergeret, η βασική βία είναι, θα έλεγε κανείς, ένθεν της libido είναι ένα ένστικτο επιδιώσεως που προστατεύει, μόνο ναρκισσιστικά το άτομο.

Για την Α. Ποταμιάνου, η βία ακόμα και η πιο πρωτογενής, αφορά πάντοτε την σχέση υποκειμένου-αντικειμένου, και κυρίως την ενόρμηση στην σχέση της με το πρώτο αντικείμενο. Οι σχέσεις αυτές οδηγούν αναπόφευκτα στην προβληματική της πρωτογενούς απωθήσεως, στα μερικά (αποσπασματικά) αισθήματα που έχουν ακόμα το αποτύπωμα της διαρθρώσεως σώματος παιδιού και μητρικού σώματος, στην παρουσία και στις απουσίες του. Έτσι η Α. Π. μιλά για μια ενορμητική αφετηρία της σκέψης, «η οποία στην αρχή είναι υποχρεωτικά συνδυασμένη με αποσηματοδοτούμενα αισθήματα, απτικά, οπτικά, στοματικά, και άλλα, προερχόμενα από την ενότητα υποκειμένου-αντικειμένου. Εδώ θα μορφοποιηθεί ο πυρήνας της πρωτογενούς απωθήσεως. Τα αποσηματοδοτούμενα αισθήματα είναι: «μια συν-αίσθηση, αποτελούμενη από ψήγματα αισθημάτων τεμαχισμένων της πορείας των πρώτων διωμάτων» συνιστούν ίσως την πρώτη έκφραση εργασίας ενός ψυχικού οργάνου που τείνει να τοποθετηθεί εν σχέσει προς ένα κόσμο του οποίου τα όρια δεν είναι ακόμη αντιληπτά». Βλέπομε πως η Α. Π., όπως και ορισμένοι άλλοι ψυχαναλυ-

τές (π.χ. P. Aulagnier, A. Green, J. McDougall, G. Rosolato), θίγει τα όρια της συγκροτήσεως του ψυχικού οργάνου, συμβάλλοντας στην επέκταση του αναλυτικού πεδίου και των δυνατοτήτων της ψυχαναλυτικής θεραπείας.

Μια άλλη συμβολή, που επισημάναμε ήδη, είναι το άκρως ενδιαφέρον παράδειγμα και τα σχόλια, με αφορμή ένα ιστορικό επεισόδιο του Βυζαντίου κατά τον 8ο αιώνα. Πρόκειται για την αυτοκράτειρα Ειρήνη την Αθηναία, η οποία με την θεολογική της πολιτική ανέτρεψε την αναδιοργανωτική φορά των Ισαύρων και επανέφερε την λατρεία των εικόνων. Μια λεπτομέρεια! Αυτή η μεγάλη άνασσα υπήρξε ταυτόχρονα δολιοπλόκος ενός φοβερού εγκλήματος: του τυφλώματος του γιού της. Η συγγραφέας υποσημειώνει ότι η Ιοκάστη άφησε τον Οιδίποδα να τυφλωθεί μόνος του...

Εν τούτοις ως ψυχαναλυτές μας εντυπωσιάζει το γεγονός ότι η Ειρήνη, ενώ εισάγει την παλινόρθωση της λατρείας των εικόνων (οπτική λατρεία), τυφλώνει ταυτόχρονα τον γιό της... Σταματούμε όμως εδώ για να αφήσουμε στον αναγνώστη την συνέχεια των επεισοδίων και των διαπλοκών, πάντοτε στον άξονα των ταυτίσεων, που μας δίνουν σελίδες γεμάτες ενορμητικό πάθος.

Κλινικά παραδείγματα ζωντανεύουν τις ιδέες της Α. Π. που τις βλέπουμε κυρίως στο κεφάλαιο «Οι αράχνες των σκιών» κεφάλαιο στο οποίο εξετάζεται η δυναμική των σχέσεων με το «ψυχωτικό» αντικείμενο (objet «fou») ως εξουσία που αλλοτριώνει.

Με ένα γύρισμα στις πρώτες της ερωτήσεις, η Α. Π. προσπαθεί να κλείσει τα συμπεράσματα που η ίδια τα βλέπει «δυσκολόκλειστα», γιατί όπως λέει στο τέλος «στο πιο εσωτερικό του είναι μας, κοχλάζουν δυνάμεις, οι οποίες μέσα από τις μορφές που τις οριοθετούν, τείνουν να διασπάσουν τα όρια που τις περικλείουν. Έτσι η Α. Π. θίγει με πολύ επιτυχία σειρά βασικών ερωτημάτων όπως: την μοίρα των ταυτίσεων στην αναλυτική θεραπεία: το διαπερατό ή μη των ολοκληρωμένων δομών: τον πρωτογενή ναρκισσισμό κλπ.

Όλα αυτά με μια τολμηρή σκέψη, αν και η συγγραφέας, σαν γνήσια ελληνίδα, αποφεύγει το «υπερβολικό» της ύδρευσης.

Δρ. Νίκος Νικολαΐδης
Γενεύη, Ιούλιος 1986

[Τακτικό (διδάσκων) μέλος της Ελβετικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας].

* Τακτικό (διδάσκων) μέλος της Παρισινής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας.

1. Έκδοση Duond, Παρίσι, 1984.

ΕΡΓΑΤΙΚΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ - ΠΗΓΕΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ - ΕΛΛΑΣ.

Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για την βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας, Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: Λουξεμβούργο, 1986, 254 σελ. (ISBN 92-825-6013-9, Αριθ. Καταλόγου SY-63-86-010-GR-C).

Η Έκθεση Μελέτης, με τον παραπάνω τίτλο, αποτελεί την Ελληνική βιβλιογραφική ανασκόπηση των πηγών στοιχείων σχετικά με τα εργατικά ατυχήματα και τις επαγγελματικές ασθένειες, που διεξήχθη στα δέκα Κράτη Μέλη της ΕΟΚ (Δεκέμβριος 1984 - Απρίλιος 1985) από το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα για την βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και Εργασίας (Δουβλίνο).

Οι δέκα εκθέσεις μελετών απαριθμούν τις διαφορετικές πρακτικές καθ' όλη την έκταση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και προβάλλουν τα προβλήματα που θα πρέπει να υπερπηδηθούν προτού γίνει οποιαδήποτε απόπειρα στατιστικής επικύρωσης ή ολοκληρωμένου συστήματος γνωστοποίησης των εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών. Εξετάζεται επίσης η σχέση προς αυτά των συντελεστών νοσηρότητας και θνησιμότητας.

Η μελέτη άρχισε μετά από πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το δεύτερο πρόγραμμα δράσης στον τομέα υγιεινής και ασφάλειας στους χώρους εργασίας (Επίσημη Εφημερίδα, C 308, V 25, Νοέμβριος 25 του 1982), κατά το οποίο διαπιστώθηκε η ανάγκη εκτίμησης διαφόρων στατιστικών συστημάτων γνωστοποίησης επαγγελματικών ασθενειών και εργατικών ατυχημάτων. Την εκτέλεση του προγράμματος ανέλαβε το Ευρωπαϊκό Ίδρυμα, που ήδη είχε αποκομίσει

πολύτιμη πείρα από την ανάλογη έρευνα με τίτλο «Ασφάλεια και Υγιεινή στον τόπο εργασίας», που διεξήχθη σε Κοινοτικά πλαίσια το 1980.

Η παρούσα μελέτη για την Ελλάδα συντάχθηκε από τον ειδικό επιστήμονα Ν. Σαραφόπουλο (Πάτρα) σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες του Ιδρύματος και διερευνά την ισχύουσα πρακτική στους τέσσερες παρακάτω τομείς:

1. Δήλωση και γνωστοποίηση επαγγελματικών ασθενειών, εργατικών ατυχημάτων κ.λ.π. εξετάζονται η σχετική νομοθεσία, τα κριτήρια που απαιτούνται για τη δήλωση, τα στατιστικά στοιχεία μελέτες πρακτικής εφαρμογής κ.λ.π.

2. Πρακτική καταβολής αποζημιώσεων για τραυματισμούς κατά την εκτέλεση της εργασίας και για τις επαγγελματικές ασθένειες, σχετικές μελέτες κ.λ.π.

3. Υπάρχοντα στοιχεία για ορισμένους συγκεκριμένους κινδύνους και ατυχήματα όπως:

- θανατηφόρα ατυχήματα
- ατυχήματα πτώσεων από ύψη
- θόρυβος στον τόπο εργασίας και επαγγελματική κώφωση
- προβλήματα της υγείας από τον αμιάντο.

Τα στοιχεία τα σχετικά με την κάθε ξεχωριστή περίπτωση περιλαμβάνουν λεπτομέρειες ως προς τον τρόπο δήλωσης, τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, τα προληπτικά μέτρα, την διαδικασία επιθεώρησης της ασφάλειας κ.λ.π.

4. Μελέτες θνησιμότητας και νοσηρότητας, που έχουν δημοσιευθεί μετά σημαντικές έρευνες. Περιλαμβάνονται οι εξής ενότητες:

- μελέτες πνευμονοκονιώσεων στις με-

ταλλευτικές επιχειρήσεις και σχετικές βιομηχανίες

— προβλήματα υγείας εργαζομένων σε βιομηχανίες αλουμινίου

— επιπτώσεις στην υγεία των εργαζομένων από τον μόλυβδο

— κίνδυνοι της υγείας από το μονομερές δινυλοχλωρίδιο και άλλους παράγοντες

— Ατυχήματα στην ΔΕΗ κ.λ.π.

Την έκθεση Μελέτης συμπληρώνει αναλυτικός βιβλιογραφικός οδηγός για την υγιεινή και ασφάλεια στην εργασία (άνω των 240 πηγών), αποτελώντας μια καλή «τράπεζα» στοιχείων.

Η μελέτη αυτή μπορεί να αποτελέσει βασικό οδηγό, μετά και τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις της Πολιτείας με τον Ν. 1568/1985 «Υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων», για τους τεχνικούς Επιθεωρητές, τους Τεχνικούς ασφάλειας και Γιατρούς εργασίας των επιχειρήσεων, τα μέλη των επιτροπών υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων, τους ερευνητές και μελετητές και κάθε ενδιαφερόμενο.

Η παρούσα μελέτη, όπως και των άλλων Κρατών Μελών της ΕΟΚ (στις εθνικές γλώσσες) και η συνοπτική Έκθεση (στις επτά επίσημες γλώσσες της ΕΟΚ), μπορεί να αγορασθεί είτε απευθείας από το Γραφείο Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (2 Rue Mercier, 1 - 2985 Λουξεμβούργο) είτε από τα εξουσιοδοτημένα βιβλιοπωλεία στην Ελλάδα (Ελευθερουδάκης - Αθήνα και Μοχλός - Θεσσαλονίκη).

(Ο συγγραφέας του βιβλίου είναι ο Νίκος Σαραφόπουλος, Μηχανολόγος Μηχανικός, τεχνικός επιθεωρητής εργασίας).

